№ 82 Մայիսի 17 (29) 1880 Մայիսի 17 (29) № 82

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատանը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պատրաստ զէնք:—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Ս. Պետերբուրգից: Նամակ Փոթիից: Նամակ Ղարսից: Նամակ խմբագրին: Ներքին լուրեր: —Արտաքին տեսութիւն: Հայաստանի խնդիրը: Թիւրքիա: Պարսկաստան: —«Մշակի» հեռագիրներ: —Յայտարարութիւններ:

ՊԱՏՐԱՍՏ ԶԷՆՔ

Եկող տարի Թիֆլիսում լինելու է միջազգային հնագիտական ժողով: դա կը լինի առաջինը Կովկասի ամբողջ հազարամեայ պատմութեան մէջ, որը ոտ կը դնէ Կովկասի կենտրօնական քաղաքը հաշիւ ուզելու թէ ի՞նչ պատմական հարստութիւն է պահել գիտութեան համար այն երկիրը, որի մասին հաւասար հետաքրքրութեամբ խօսել են և յունաց դիցաբանութիւնը, և Հնդկաստանի վէպերը, և հռոմէյեցոց պատմագիրները և արևելքի աշխարհագրողները: Այդ ժողովը կը լինի առաջինը, որը դատաւոր և քննիչ կընտրվի համայն ժամանակակից գիտութեան կողմից այն բոլոր ազգերի կեանքի, վարքի և արարքների վրա, որոնք բիւրամեայ բնակութիւն են ունեցել Կովկասի հողում, կամ թէ ժամանակաւոր հիւր են եղել այս տեղ իրանց զօրքերով և գաղթականութեան սայլակներով: Այդ ժողովը կը լինի առաջինը, որը կասէ մեռած և կենդանի ազգերին. «գիտենք արդէն, որ դուք շատ քաջ էք եղել միշտ միմեանց վրա յարձակվելու ժամանակ, գիտենք, որ ձեր իդէալը եղել է ձին և թուրը, ձեր պարծանքը՝ ուժը և խստութիւնը, ձեր առաքինութիւնը՝ արշաւանքը և ասպատակութիւնը, բայց մեզ այդ ամենը քիչ է հետաքրքիր: Մեզ հետաքրքիր է այն՝ ո՞րն է ձեզնից աւելի բարձր եղել իր մարդավայել յատկութիւններով, ո՞րն է ձեզնից ձգտում ունեցել դէպի մտաւոր կեանք, ո՞րն է աւելի հակել դէպի քաղաքակրթական գործունէութիւն և ո՞րն է թողել այս երկրում այնպիսի շօշափելի փաստ և յիշատակ, որոնց վրա հիմնվելով կարելի լինի ասել այսօր թէ այս ինչ ազգը անցրել է իր դարը ո՛չ ինչպէս բոյս, ինչպէս ծառ, այլ ինչպէս մարդ և բանական արարած:»

Եւ այս օրհասական հարցմունքներն են, որ կառաջարկվեն եկող տարի այն ազգերին, որոնց ծնարանը և բնարանը եղել է Կովկասում, որոնք պահել են իրանց անունը այսօր կենդանի յիշատակներով, կամ կորցրել են նորան, թողնելով միայն պատմութեան էջերում: Բայց ո՞ր ազգը կարող է կանգնել ժողովի երեսին և ասել թէ ահա այն իրական ապացոյցները, որոնք ցոյց են տալիս թէ ինքը բացառութիւն է կազմել Կովկասի ազգերի թմրութեան մէջ, թէ ինքը ունեցել է գործունեայ կեանք և փայլուն անցեալ, թէ իր նախնիքը թողել են այսօր աւերակ գեղեցիկ տներ, հոյակապ շէնքեր, ձեռքի ու մտքի փայլուն արտադրութիւն: Ո՞ր ազգը կարող է առաջ ընկնել և հիւրընկալել եւրոպացի գիտնականներին և թարգման ու ներկայացուցիչ լինել նոցա առաջ իր նախահարց կողմից: Միայն երկու ազգ կարող են այդ անել՝ հայերը և վրացիք, իսկ մնացածները ոչ լեզու ունեն խօսելու և ոչ իրաւունք. մնացածները կամ մեռած են կամ վայրենի....

Բայց արդեօք պատրաստ ենք մենք այնչափ, որ կարողանանք պատշաճաւոր ընդունելութիւն անել եկող տարի մեր թանկագին հիւրերին, պատրաստ ենք այնչափ, որ մեր հօր սեփական կայքը, ձեռքի վաստակը, տուն ու տեղ ցոյց տանք նոցա և նկարագրենք մի ըստ միոջէ, պատրաստ ենք այնչափ, որ գոնէ մեր գիտենալիքը մեր մասին օտարները մեզանից աւելի լաւ չիմանան...

Ահա՛ այս կարևոր հարցերն են, որ զբաղել են ամենից առաջ մեր պատմական քեռորդի վրացիներին և նոցա պատւի համար պիտի ասած, որ գոնէ այս պարագայում, նոքա այնչափ հեռատես են գտնվել, որ կարողացել են վաղօրօք հոգալ, որ եկող տարուայ հնագիտական ժողովի հետազօտութեան գլխաւոր նիւթերը կը պատկանեն գրեթէ միայն Վրաստանին: Վրաստանի արձանագրութիւնները, Վրաստանի եկեղեցիների ճարտարապետութիւնները, վրաց պատմագիրները և վերջապէս վրացագէտ և վրացազգի մարդիկ պիտի լինեն եկող տարուայ ժողովին աղբիւրներ մատակարարողները, ժողովի անդամները, քարտուղարը և արձանագրողները: Ո՞վ չէ հաւատում, թո՛ղ նայէ ժողովի կօնսպէկտի վրա, որ արդէն տպված է:

Իսկ հայերը քնած են. Թիֆլիսը և գաւառները հեղեղող ամօթ էլ չի լինի ասել հայ ինտելիգենցիան, մի փոքր անգամ չէ հետաքրքիր այդ ամենին, չէ հետաքրքիր Կովկասի մէջ գտնվող հոյակապ հնութիւններին, որոնց մեծագոյն մասը պատկանում է մեզ պէս անհոգ և անպիտան ժառանգներ թողած նախահայրերին՝ հայ ճարտարապետներին, հայ պատմագիրներին, հայ աշխարհականներին և հայ աշխարհավարութեան: Այդ ամենով չէ հետաքրքրվում Կովկասի հայ ինտելիգենցիան, նա բաւականանում է նորանով, որ ունէ իր գրպանում գիտնականութեան պաշտօնական թուղթը...

Տեսնելով մեր ինտելիգենցիայի այսչափ դատապարտելի անհոգութիւնը, որչափ երախտագէտ պիտի լինենք հայերս մեծ. պ. պ. Մ. Էմինին և Ք. Պատկանեանին, որոնք հեռու հիւսիսում չունեն դադար, այլ քաղելով գրքերից ինչ կարելի է, օգնում են եկող տարվայ հնագիտական ժողովի գործին հայոց հնութիւնների վերաբերմամբ: Իսկ Կովկասի այսչափ դիպլոմաւոր թափառաշրջիկների մէջ չը կայ մի մարդ, որ մի բան կատարէ, վասնորոյ որչափ սիրով պիտի յիշել երեք գործունեայ պարոններին, Քիւրքչեանին, Գեղամեանին և Երիցեանին, որոնք չեն քնել այն հանգիստ բարձի վրա, որի տակ գտնվում է բարձրագոյն գիտութիւնների վաւերաթուղթը, նոքա չեն ապրում ինտելլիգէնցիայի լետարգիական թմրութեան մէջ, այլ թողնելով պաշտօնը, վեր գցելով տուն ու տեղ, զրկվելով բոլոր հանգստութիւնից, դատապարտելով իրանց ամեն տեսակ ճգնաւորական զրկանքներին, ամիսներով տանջվել են Շիրակայ ամայի դաշտի, Անիի բուերի, օձերի և մողէսների մէջ և հայասիրութեան անունով պատրաստել են մի թանկագին մթեր, որով երեսը պարզ ներս կը մտնեն եկող տարի հնագիտական ժողովի շէմքից: Իսկ ի՞նչ կասէ այն ժամանակ դիպլոմաւորների մեծամեծ նախիրը. նա ցոյց կը տայ գուցէ իր դիպլոմը, իսկ վերոյիշեալ աշխատող պարոնները ցոյց կը տան իրանց գործը...

Գր. Նիկողոսեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ

Մայիսի 3-ին

Չեմ կարող չը համարել այն օգտաւէտ և միանգամայն խելացի շարժմանը, որ յարուցված լինելով «Մշակի» միջոցով, իր արդիւնաւոր արձագանքը գտաւ ազգի մէջ էլ, կամենում եմ խօսել հայ-կաթօլիկների և հայ-աւետարանականների մեզ հետ, այսինքն հայ-լուսաւորչականներիս հետ հաշտվելու մասին: Հաշտութիւնը ազգային, ցեղական հողի վրա և ոչ կրօնական հողի վրա: Թող մի ազգի զաւակները պաշտեն Աստուծուն որպէս կամին,—միայն թող չը մոռանան որ ցեղով նոյն ազգի անդամներն են և պարտ են համերաշխ ոյժերով դիմել դէպի ազգի ընդհանուր շահերը, և ընդհանուր բարոյական զարգացումն:

«Մշակի» ինն տարվայ գործունէութեան արդիւնք, թէ վիճակի բաղդաւոր բերմունք և ժամանակի պահանջ, փոյթ չէ ինձ,—միայն չեմ կարող չուրախանալ, որ նոյն իսկ այդ ժամանակ, երբ աւետարանական, կաթօլիկ և լուսաւորչական հայերի մէջ կրկին հաստատվում է արդէն վաղուց խանգարված եղբայրական սէրը, երբ մեր կրօնաբաժան եղբայրները սկսում են իրանց հայ զգալ, նոյն իսկ այդ ժամանակ Կովկասի հայ-կաթօլիկները կառավարութեանը խնդիրք են մատուցանում, թէ ցանկանում են ունենալ Անդրկովկասում իրանց սեփական հայ-կաթօլիկ եպիսկոպոս:

Որչափ ցանկալի է որ մեր կաթօլիկ եղբայրները եկեղեցական լատին արարողութիւնները թողած և անկախ դառնալով Սարատովի կաթօլիկ եպիսկոպոսից, վերադառնային ազգային, հայոց լեզուով կատարվող արարողութիւններին. նոյնչափ էլ ցանկալի է որ մեր աւետարանական եղբայրները անկախ դառնալով Ս. Պետերբուրգի գերմանական բողոքական կօնսիստորիայից, որ այնչափ հեռու է Կովկասից նրանց հոգևոր անմիջական պահանջները իմանալու ու լցուցանելու համար և իրաւունք խնդրէին իրանց սեփական հայ-աւետարանական կօնսիստորիա ունենալ Անդրկովկասում, կամ գոնէ ունենային հայ քարոզիչներ և ոչ թէ գերմանացի պաստորներ:

Շամախու կամ Բագուի աւետարանական հայք

նախ և առաջ հայ է իր լեզուով, իր ցեղով։ Ինչ օգուտ կարող է տալ հայ-աւետարանական ամբոխին գերմաներէն լեզուով խօսող, գերմաներէն քարոզ ասող, գերմանական դաստիարակութիւն անող գերմանացի պաստորը և ուսուցիչը։

Մինչդեռ որովհետև բողոքականութիւնը Գերմանիայում ծնունդ առաւ, ուրեմն հայը այդ կրօնը ընդունելով պէտք է քարոզը իրան անհասկանալի գերմաներէն լեզուով լսի, հայ մանուկը գերմաներէն լեզուով պէտք է դաս առնի դպրոցում։

Յայտնի է, օրինակ, որ Ռուսաստանը ընդունեց քրիստոնէութիւնը Յունաստանից, բայց իր ընդունած աստուածային վարդապետութիւնը նա դարձրեց սլաւեան և ռուս լեզուի, դպրոցի մէջ դաստիարակութիւնը դարձրեց ռուսաց ազգային լեզուի։

Բայց ցաւալի է որ մեր հայ-աւետարանականները այդ ճշմարտութիւնը դեռ չեն ըմբռնում։ Եւ ահա այս օրերս ուղևորվելու է այստեղից դէպի Շամախի մի գերմանացի պաստոր, իր հետ տանելով մի գերմանացի ուսուցիչ, որոնց ուղարկում է այստեղի գերմանական կօնսիստօրիան Շամախու հայ բողոքականներին։

Հարցնում եմ՝ ինչ օգուտ կարող են տալ նրանք հայ-աւետարանական ամբոխին, քարոզելով նրան և ուսուցանելով նրան՝ հայի համար անհասկանալի գերմանական լեզուով։

Ինձ աջողվեցաւ այդ մասին խօսել մայրաքաղաքիս մի քանի հայ նշանաւոր ազգասէրների հետ, որոնց անունը չեմ կամենում տալ,—թող ընթերցողը ինքն գուշակէ։ Եւ ինչ էք կարծում, ինչ տեսակ դատողութիւն են անում նրանք այդ խնդրի մասին։ «Հարկաւոր է, ասում են նրանք, ամեն միջոց գործ դնել որպէս զի հայ-աւետարանականները կրկին վերադառնան լուսաւորչական եկեղեցուն, իսկ եթէ այդ նպատակին հասնել չենք կարող, թող կորչեն, թող գերմանացի դառնան, բայց ա ւ ե տ ա ր ա ն ա կ ա ն հայերը մեզ հարկաւոր չեն»։

Ահա զարգացած, ազգասէր, մեր հասարակութեան մէջ մեծ հեղինակութիւն ունեցող անձանց դատողութիւններ... Նրանք դեռ չեն հրաժարվել կաթոլիկ և բողոքական հայից իրանց հաւատը խլելու և նրանց լուսաւորչական եկեղեցուն դարձնելու ցնորքից, չեն հրաժարվել այն նախապաշարմունքից որ նա է միայն հայը, ով լուսաւորչադաւան է։

Եւ այդ խաւարասէրները նոյն իսկ այն ժամանակ են շարունակում իրանց այդ տարօրինակ և վնասակար մտքերը տարածելու և հասարակութեան մէջ պահպանելու, երբ առաջին քայլեր են գործվում ռուսադաւան եկեղեցուն հաւասար յայտնել կրօնարաժան ռուս աղանդաւորներին, երբ հակումն է նշմարվում մեզանում հրէաներին անգամ հաւասարացնել քաղաքական իրաւունքների կողմից Ռուսաստանի միւս քաղաքացիների հետ։

«Հայ-աւետարանականները հայ չեն, ասում են Ս. Պետերբուրգի հայ ինտելիգենցիայի պարագլուխները, թող լուսաւորչական դառնան, կամ թող գ ե ր մ ա ն ա ն և կորչեն հայութեան համար, մեզ ինչ փոյթ»։

Ցաւալի չէ որ մեր հայ ուսանողութիւնը կրթվում է այդ տեսակ ազգասէրների շրջանում և նրանց հնադարեան մտքերի ազդեցութեան տակ։

Ո՞վ չը գիտէ որ մեզանում, Ս. Պետերբուրգում կայ մի մարդ որ տարիներով գրեթէ նոյն կործանիչ, առանձնական ներգործութիւն է ունեցել հայոց ուսանողութեան բարոյական և մտաւոր կեանքի վրա, ինչ կործանիչ ազդեցութիւն է ունեցել տարիներով ռուսաց կեանքի վրա, գրգռելով թշնամութիւն ռուսաց այլ և այլ տարրերի միմեանց մէջ, Մոսկվայի «Московскія Вѣдомости» լրագրի խմբագիր, պ. Կատկով։

Ա.

ՆԱՄԱԿ ՓՕԹԻՑ

—

28 ապրիլի

Արդէն ձեզ յայտնի է, որ տեղւոյս ազգայինք ևս չը զլացան իրենց փոքրիկ լուման նուիրել յօգուտ Հայաստանի սովելոց, որի համար երեք հատ ստորագրութեան թուղթ շինած էինք, որոնց մէկը պ. Ա. Քեօմուրճեանի, երկրորդն պ. Յ. Պետրոսեանի և երրորդ իմ քովս էր, և երեքս միասին իրարու աջակցութեամբ նուիրատուութիւններ կը հաւաքէինք և երբեմն առանձնակի, որոնցմէ գոյացած գումարէն արդէն չորս հարիւր րուբլի ձեզ ղրկած ենք, ընդ սմին ևս կը ղրկենք ձեզ հարիւր տասը րուբլի. ընդհանուր գումարը կը լինի հինգ հարիւր տասը րուբլի. մեր հանգանակութեան գումարն է հինգ հարիւր տասն և երեք րուբլի վաթսուն կոպէկ, սակէ դուրս գալով փօստի ծախքն 3 ր. 60 կ., կը մնայ զուտ 510 ր. ընդ սմին ևս կը ստանաք նուիրատուաց ցուցակը, խնդրեմք յառաջիկայ «Մշակի» համարներուդ միոյն մէջ զետեղէք ի գիտութիւն և յապահովութիւն նուիրատուաց։

Աստանօր աւելորդ չեմք համարեր և այս յաւելուլ, որ մօտ օրերս մտադիր եմք վերոյիշեալ պարոններու օժանդակութեամբ հանգանակութիւն մը ևս բանալ, որոյ մասին յոյս ունեմք որ մեր փոթիի պատուարժան ազգայինք չը պիտի զլանան փոքրիկ զոհողութիւն մը ևս կրել, ի նպաստ նոթեալ մ ր հայ եղբարց, որք ի Հայաստան.

Ա. Մելիք Հայկազեանց 50 ր., Անյայտ 5 ր., Մ. Բակառով 5 ր., Գ. Ղամպարով 5 ր., Մ. Տէր-Շըմաւոնեան 10 ր., Ի. Պապալով 10 ր., Մ. Մանվելով 5 ր., Տ. Քոնովիչ (ռուս) 5 ր., Ք. Ավգեան 5 ր., Մ. Քեօմուրճեան 20 ր., Յով Թիւրքեան 17 ր., Ա. Քեօմուրճեան 12 ր., Յով. Պետրոսեան 7 ր., Մ. Հայկազեանց 15 ր., Ա. Մուրալով 8 ր., Յար. Թիւրքեան 6 ր., Օ. Վահանեանց 6 ր., Տ. Քալաֆատիդի (յոյն) 4 ր., Մ. Երկանեան 2 ր., Յ Կոթոզեան 1 ր., Մ. Բարխուդարեանց 1 ր., Հ. Վանցեան 1 ր., Մ. Ջիպլինեան 5 ր., Մ. Գասպարեան 5 ր., Զ. Ճամճանիձէ (վրացի) 1 ր., Ա. Ալանիայ (վրացի) 1 ր., Կ. Կաւիօնայ (յոյն) 1 ր., Կ. Քեօմուրճեանի (տիկին) 3 ր., Տ. Վանցեան 15 ր., Գ. Վանցեան 10 ր., Կ. Ժորտանի 1 ր, Մ. Համբարձումեանց 5 ր., Գ. Նաւասարդեան 1 ր., Յ. Յարութիւնեան 1 ր., Ս. Քոխլիատի (յոյն) 1ր., Յ. Սարգարով 10 ր., փոթեցի ոմն 1 ր., Յ. Մուրատեան 3 ր., Ե Սաավրիտի (յոյն) 6 ր., Գ. Եղիսեբեան (օրի րդ) 3 ր., Ի Բոլիթայ (յոյն) 1 ր. Ղ. Ղազարեան 1 ր. 50 կ., Ս. Նազարեանց 1 ր. Յ. Մանուկեանց 1 ր., Ա. Էֆրէմիտի (յոյն) 1 ր., Ա. Տէվրիշեան 1 ր., Բ. Տավիթեայ (վրացի) 50 կ., ընկ. Պ. Ե. Թ. Ք. Տ. 2 ր. 50 կ., Գէրրի 1 ր., Ի. Բրկայ 1 ր 50 կ, Յով. Պետրոսեան (Ս. Նաւնիկեանի ստորագրութիւնը մերժելուն համար) դարձեալ 5 ր., Կ. Ճոճուայ (վրացի) 1 ր., Եղբ. Ռուխաձէ (վրացիք) 3 ր., Խ. Ղազըճեան (յոյն) 3 ր., Մ. Սատրաձէ (վրացի) 1 ր., Ֆ. Ֆէօֆիլավթով (յոյն) 1 ր., Ա. Ղուչարեանց 1 ր., Յ. Շխեանց 3 ր., Ե. 1 ր., Ի. Բաբալեանց 3 ր., Յ. Ավքեան 1 ր. 50 կ., Զ. Քիսլով (ռուս) 1 ր., Բ. Սարտարով 3 ր., Սարաթինվսկի (հրեայ) 3 ր., Լէյպման (հրեայ) 1 ր., Մ. Գլոնտի (վրացի) 1ր., Տ Պաթուզայ (վրացի) 1 ր., Ա. Մխիթարեանց 1 ր. Ա, Թումանով (վրացի) 5 ր., Ե. Բարանթօպուլօ, (յոյն) 1 ր., Ս. Ասլանով 1 ր., Տ. Պապայով 1 ր., Գ. Վարդանեան 1 ր., Պ. Յովհաննէսեան 1 ր., Կ. Եվլպլիտի 2 ր., Ս. Այվազեան 3 ր., Գ. Տէր-Օվակիմով 3 ր., Ն. Նամիշվիլի (վրացի) 1 ր., Ս. Թումանեան 50 կ., Յ. Եսզանեան 50 կ., Յ. Կարապետեանց 50 կ., Գ. Խաչատուրեանց 1 ր., Յ. Մկրտիչեանց 50 կ., Յ. Սողոմոնեան 50 կ., Ա. Բանսյի (յոյն) 1 ր., Ա. Իփիզլեան 1 ր., Ս. Պիատեան 60 կ., Ս. Ջումպուրիձէ (վրացի) 1 ր., Մ. Գրըճեան 1 ր., Պ. Ղարարով (յոյն) 1 ր., Շնորհեաց ոմն 1 ր., Վ. Յարութիւնեան 1 ր., Ա. Ջալալեան 3 ր., Յովհաննէս մշակ 3 ր., Մ. Մենտել (ավստրիացի) 10 ր., Անգղ. փոխ-հիւպատոս Գառներ 5 ր., Ակենտ «Բագէի» Գարանիոն 10 ր., Կ. Ղարիպով 2 ր., Գ. Մակարով 1 ր., Յ. Քրիստոստուրեան 1 ր., Ս. Սիխարուլիձէ (վրացի) 1 ր., Ե. Ղամպարով 50 կ., Ե. Սանիեանիտի (յոյն) 1 ր., Մ. Պաթըրեանց 3 ր., Յ. Սարգսեան 1 ր., Գ. Աղաճանեանց 1 ր., Գ. Բահմիով 1 ր., Մ. Ղալամքարեան 2 ր., Վ. Շագգզիխանով 1 ր., Ս. Թարախճեան 1 ր., Ակէնտվսկի կասիրը 1 ր., Մ. Փափիսով 1 ր., Յով. Հասան Ջալալեանց 25 ր., Կ. Կենճումեանց 3 ր., Յ. Թըլխիկեան 1 ր., Մ. Ստեփանեանց 1 ր., Մ. Մութաֆեանց 1 ր., Ե. Սիխարուլիձէ (վրացի) 5 ր., Մ. Այճեան 3 ր., Ե. Աղճեան (տիկին) 2 ր., Ա. Սարգիսեան 1 ր., Յ, Շալճեան 1 ր., Անգլ. կուրիէր Հ. Կազուճճի (տաճիկ) 1 ր., Ե. Կապունիայ (վրացի) 1 ր., Տ. Քարակեանց 1 ր., Ա. Գաւթեան 1 ր., Ս. Ղամպարով 1 ր., Յ. Լեպլեան 1 ր., Յ. Գէորգեան 1 ր., Կ. Բէզըճեան 1 ր., Զ. Նազարեանց 1 ր., Ա. Մատովեանց 1 ր., Խ. Պատրիձէ (վրացի) 1 ր., Ս. Հասան Ջալալեանց 3 ր., Պ. Կվինիխիձէ (վրացի) 1 ր., Մ. Ալխազեան 5 ր., Խ. Խումարաձէ (վրացի) 3 ր., Ս. Ալաճեան 5 ր., Ի. Շայինով (յոյն) 1 ր., Ի. Տաթիփով 50 կ., Պ, Սալճեան 3 ր., Պ. Բարեկենդանեան 1 ր., Ա. Թիրակեան 3 ր., Թ. Խնճեան 1 ր., Ս. Գալստեան 1 ր., Կ. Խուպսիրեան 1 ր., Կ. Ծառուկեան 1 ր., Յ. Հաճի Թոկմաճի 1 ր., Յ, Բաբաղեանց 1 ր., Հ. Դանիէլեան 50 կ., Մ. Ղախալեան 1 ր., Ա. Յովսէփեան 1 ր., Սիւլէյման չակիր (տաճիկ) 1 ր., Ա. Սահակով 2 ր., Ա. Թոփալեան 2 ր., Ղ. Պապալեանց 1 ր. 50 կ., Գ. Վ. 1 ր., Անգլ. կուրիէր Խաս-բէկ (տաճիկ) 5 ր., Հ. Թիւրքեան տիկին 5 ր., Ե. Թիւրքեան օրիորդ 2 ր., Վանօ 2 ր., Ե. Խարպանիդի (յոյն) 5 ր.

Գումարն հինգ հարիւր տասն և երեք րուբլի վաթսուն կոպէկ, (513 ր. 60 կ.,) դուրս գալով փօստի ծախսը 3 ր. 60 կ., կը մնայ զուտ հինգ հարիւր տասը րուբլի։

Յովհաննէս Թիւրքեանց

ՆԱՄԱԿ ԿԱՐՍԻՑ

—

Մարտի 20-ին

Կարսում և նորա նահանգում թանգութիւնը օրէ օր շատանում է։ Հրապարակում վաղուց է չէ բերվում ծախու ոչ ալիւր և ոչ ցորեան։ Ալիւրի պուդը բարձրացած է 3 ր. 50 կ. մինչև 4 ր. 30 կ. և գտնվում է միայն մասնաւոր անձանց մօտ. երկրագործ դասը ոչինչ չունի ծախու, բնիկներն ևս մեծ մասամբ կարօտութեան մէջ են։ Ալաշկերտի և Բասէնի հայ գաղթականների դրութիւնը անտանելի է դարձած. նոքա գիւղերից օգնութիւն չը կարողանալով գտնել, սկսել են խմբովին դիմել քաղ․ք և պաշտօնական գանձերից և առաջնորդարանից օգնութիւն խնդրել։

Կառավարութեան կարգադրութեամբ քաղաքում գտնված աղքատներին վեց պուդից աւելի հաց է բաժանվում, անճար աղքատների թիւը 300-էն աւելի է, բացի սրանցից կան և այնպիսի անյայտ աղքատներ, որոնք հասարակութեան առջև իրանց արհեստով և գործով թէև նշանաւոր են երևում, բայց նրանց դրութիւնը յայտնի աղքատներից աւելի վատ է, որոնք գործել չեն կարող, բայց մուրալ ամաչում են, որովհետև առևտուրը կանգնած է, իսկ արհեստաւորները համարեա պարապ են մեծ մասամբ և չատերը գոցած իրանց խանութները։

Անցեալներում տեղիս առաջնորդ գեր. Գրիգորիս եպիսկոպոս Աղաւնեան մի սրտաշարժ ազգու քարոզ խօսելով, հրաւիրեց ժողովրդեան ուշադրութիւնը քաղաքիս և առաւելապէս Ալաշկերտցի հայ գաղթականների վրա, որոնք վերջին ծայր նեղութեան և անորոշ դրութեան մէջ են։ Գեհրապատիւ առաջնորդի հրաւէրը ջերմ սրտով ընդունվեցաւ, յարգելի անձերից մասնաժողով կազմվեցաւ, որոնց ձեռքով հաւաքվեցաւ 2500 րուբլի, որը բաժանվելու է չուտով չքաւորներին։

Եթէ հիմիկուանից մի օրինաւոր և հաստատուն միջոց չառնվի, ճանապարհները վատանալիս և դաշտային աշխատութիւնները սկսվելիս, քրէհ չը ճարվելու պատճառաւ, աւելի կը բարձրանայ հացի գինը։ Ամենքի յոյսը և ակնկալութիւնը կառավարութեան ողորմած տնօրէնութեան վրա է, միայն կառավարութեան զօրեղ ձեռքը կարող է օգնել կարօտեալներին։ Տեղական իշխանութեան միջնորդութեամբ արդէն վճռված է Կարսի նահանգի չքաւորներին բաժանել 25 հազար պուդէն աւելի ցորեան, առաջիկայ գարնան դաշտերը սերմանելու համար։ Բացի դորանից հրամայված է բարձրագոյն իշխանութիւնից արքունական ամբարներից 400 պուդ ալիւր բաժանել բնակիչներից ամենաաղքատներին։

Կարսում դեռ շարունակվում է սաստիկ ցրտերը, ձիւնը և բուքը։ Գիշերները յաճախ կրկնվում են գողութիւններ։ Անցեալները քաղաքի կենտրոն փողոցում, մի այրի կնոջ տան վրա են յարձակվում գողերը և աշխատում են փողոցի վրայի դռնից ներս մտնել քանդելով. կինը և երեխայքը զարթնում են և ամենայն զօրութեամբ պատուհանից գոչում են. կնոջ քոյրն ևս հեռաւոր տանից լսելով իր քրոջ աղաղակը, դուրս է թռչում փողոցի վրա և նա ևս դրսից է օգնութիւն կանչում և աղաղակում. նոցա ձայնը մինչև քաղաքից դուրս է գնում, բայց մեր պօլիցիականները հազիւ մի ժամից գալիս են և արդէն գողերին հեռացած են տեսնում։ Անցեալ շաբաթում յայտնվեցան մի մէչէտի մէջ պահված և հաւաքված զանազան գողացված իրեր, որոնք առանձին առանձին տներից գողացված են եղել։ Այդ մէչէտում աղօթում են պարսիկները՝ ուրեմն և ջերմեռանդ պարսիկ աղօթաւորների մի ընկերութեան գործ է այդ, ինչպէս կարծում է այդ տաճիկ ազգաբնակութիւնը։ Տեղւոյս թատրոնասէրները պ. բժիշկ Ղազազեանցի առաջնորդութեամբ բարեկենդանի մէջ ներկայացրին «Շուշանիկ» և «Քաղցածներ», որ բաւականին յաջող գնացին և համակրանօք ընդունվեցան հասարակութիւնից. իմ նկատողութիւնը գրելու եմ առանձին նամակաւ։

Կ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 1 մայիսի

Կարդալով ձեր պատուական լրագրի մէջ շատ անգամ այն սրտաճմլիկ տեղեկութիւններն Հայաստանից, որով յայտնում էք մեր սովատանջ եղբարց և քոյրերի աղէտալի դրութիւնը Վասպուրականում, ամեն մի հայի արիւն ունեցող երիտասարդի սիրտն է ճմլում, երբ կարդում է իր արիւնակիցների քաղցածութեան լուրերը. ուստի պարտ համարեցի ձեր լրագրի մի երկու ազգու յօդուածները կարդալ պարսկաստանցի հայ արհեստաւորաց մօտ, և իմ կողմից բացատրեցի, որ ամեն մի հայի պարտքն է օգնել իր կարօտեալ ազգայնոց։ Առաջարկութեանս համակրութիւն ցոյց տալով, պատուելի արհեստաւորները խնդրեցին որ ինքս ստորագրութիւն բանամ, որովհետև իրանց համքարներից քանիցս խաբված են. ի սրտէ ուրախութեամբ բացի ստորագրութիւն, և ուստայ Կարապետ Միրզաեանցի առաջնորդութեամբ յաջողութիւն գտաւ հանգանակութիւնը, որ և ժողովվեցաւ 73 ր. 5 կ.։

Նոյնպէս և իմ ծանօթներիցս ժողովեցի 60 ր. 55 կ. որ և երկուսի գումարն է 133 ր. 60 կ., որը ներկայիս յանձնում եմ ձեզ, խնդրելով, խմբագրապետ տէր, հասցնել ուր հարկն է, և տեղի տալ տպագրութեան ձեր պատուելի «Մշակ» օրագրի էջերում նուիրատուաց անուններն ի գիտութիւն և ի միամտութիւն նոցա։

Ծանօթներիս նուէրները. Սիմէօն Մելիք Ղարակեօզեանց 5 ր., Նիկօլայ Մելիք-Մուրադեանց 5 ր., Махмедовъ պարսիկ 5 ր., Քալբալայի Փարաջ պարսիկ 4 ր., Դաւիթ Տէր-Յովսէփեանց 3 ր., Պետրոս Տէր-Պետրոսեանց 2 ր., Ալեքսան Շուխեանց 2 ր., Սերգէյ Դօփօվ 2 ր., Բաղդասար Քալանթարեանց 1 ր., Եագօր Նարաթեանց 1 ր., Աղալոյ Հախվերդեանց 1 ր., Մկրտիչ Գասպարեանց 1 ր., տիկին Բարբարէ Դանդուրեանց 1 ր., Արշակ Մաթէոսեանց 1 ր., Սարգիս Մելիք Սիմօնեանց 1 ր., Խաչատուր Մակեդօնեանց 1 ր., Թովմաս Կօլբասարեանց 1 ր., Գասպար Ռափայէլեանց 1 ր., Յարութիւն Կօլբասարեան 1 ր., Արշակ Թեեանց 1 ր., Յովսէփ Շալթափայ 1 ր., Ղազար Տէր-Աբրահամեանց 1 ր., Ալէքսանդր Նազարեանց 1 ր., Սերգէյ Վարդանեանց 1 ր., Պետրոս Մելիք-Պետրոսեանց 1 ր., Ջիմշուտ Մարտանեանց 1 ր., Երիտասարդ ոմն 1 ր., Մեսրօփ Մարութեանց 1 ր., Մի հայ 1 ր., Վանօյ Տէր-Դաւթեանց 1 ր., Դարչօյ Արեշով 1 ր., Աւետիս Բուդաղեանց 1 ր., Գրիգոր Տէր-Ստեփանեանց 1 ր., Աղալոյ Միրզօզեանց 1 ր., Պաւել Տէր-Յարութիւնեանց 1 ր., Նիկօլայ Վարդանեանց 1 ր., Ալէքսանդր Քալանթարեանց 1 ր., Սաքուլ Դաւիթեանց 50 կ., Մելիք Գասպարեանց 50 կ., Մնացական Հախվերդեանց 50 կ., Յովհաննէս Արեշեանց 50 կ., Յովհաննէս Վաչեանց 55 կ., Այլ ոմն 1 ր. Բոլորի գումարն է 60 ր. 55 կ.։ Պարսկաստանցի արհեստաւորաց նուէրը։

Ուստայ Կարապետ Միրզաեանց 10 ր., Արամ Բաղդասարեանց 5 ր., Մարտիրոս մահտեսի Ալեքսանդրեանց 5 ր., Արիստակէս Այվազեանց 2 ր., Մարգարայ Ղարաբէգեանց 1 ր., Աբրահամ Բադալեանց 1 ր., Պետրոս Վարդանեանց 1 ր., Մանասար Մինասեանց 1 ր., Խաչատուր Կարապետեանց 1 ր., Յովհաննէս Ղարաբէկեանց 1 ր., Սարգիս Առստամեանց 1 ր., Յարութիւն Միրզաեանց 1 ր., Յակովբ Բաղդասարեանց 1 ր., Եղիայ Կարապետեանց 1 ր., Անդրէաս Գալստեանց 1 ր., Սիմէօն Առաքելեանց 1 ր., Խաչատուր Մարգարեանց 1 ր., Ղահրաման Վօլկիեանց 1 ր., Թադէոս Մնացականեանց 1 ր., Յակովբ Յարութիւնեանց 1 ր., Եղիայ Այվազեանց 1 ր., Յարութիւն Յովհաննէսեանց 1 ր., Վարդան Թումանեանց 1 ր., Մովսէս Յակովբեանց 1 ր., Հայրապետ Խաչատուրեանց 1 ր., Հայրապետ Առաքելեան 1 ր., Ուստայ Եսայի Բուդաղեանց 1 ր., Գրիգոր Գաբրիէլեանց 1 ր., Սահակ Մուսայելեանց 1 ր., Ռոստամ Սարգիսեանց 1 ր., Անդրէաս Ղուկասեանց 1 ր., Մարգարայ Վարդանեանց 1 ր., Խաջան Բուդաղեանց 1 ր., Մկրտիչ Անդրէասեանց 1 ր., Համբարձում Պօղոսեանց 1 ր., Խաչատուր Ոսկանեանց 1 ր., Աւետիս Յովհաննէսեանց 1 ր., Վանի Անդրիեան 1 ր., Պատում Յովսէփեանց 1 ր., Եսայի Միրզաեանց 1 ր., Սիմէօն Սարգսեանց 1 ր., Առաքել Յովսէփեանց 1 ր., Մարութայ Վարդանեանց 1 ր., Խունկանոց Վարդանեանց 1 ր., Գալուստ Շահնազարեանց 1 ր., Յովսէփ Յարութիւնեանց 1 ր., Թադէոս Սահակեանց 1 ր., Կարապետ Սարգսեանց 1 ր., Մի վրացի 1 ր., Գէորգ Բաղդասարեանց 1 ր., Թունան Մատիրոսեանց 1 ր., Փիլիպպոս Յարութիւնեանց 1 ր., Հայրապետ Պետրոսեանց 50 կ., Նէստոր Իրասցարիձէ 50 կ., Սիմէօն Կզիրով 50 կ., Վարթազար Գալուստեանց 40 կ., Գէֆոյ Ժիժիլաշէ 40 կ., Ստեփան Ալլահվերդով 20 կ., Շաքար Մօսիեանց 20 կ., Նազար Գրիգորեան 15 կ., Մկրտիչ Յարութիւնեանց 20 կ.։ Ընդամէնն է 133 րուբլ 60 կ.։

Սիմէօն Մելիք Ղարագէօզեանց։